

УДК 94(47+57:477.5):271.2-523.6-055.2(477.411):322"1786/1788"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2021.150.3>

В. Мордвінцев, д-р іст. наук, проф.
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2997-746X>
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

І. Ірчак, студ. магістратури
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9030-6788>
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СТАНОВИЩЕ ЖІНОЧИХ МОНАСТИРІВ КИЇВСЬКОГО НАМІСНИЦТВА В КОНТЕКСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЙНОЇ РЕФОРМИ 1786–1788 РОКІВ

Розглянуто зміни, що сталися із жіночими монастирями Київського намісництва впродовж 1786 р. – на початку XIX ст. унаслідок проведення секуляризаційної реформи Катерини II. Подано характеристику штатним жіночим обителям Київського намісництва до й після проведення секуляризації.

Ключові слова: Лівобережна Україна, монастирі, жіноче чернецтво, Київ, секуляризація, гендерна історія.

Постановка проблеми. XVIII ст. унаслідок законодавчої діяльності російського уряду жіноче чернецтво було остаточно поставлено в залежність від держави: вона встановила правила внутрішнього життя, надала розпорядження щодо соціального служіння обителів, визначила порядок вступу до монастирів і прийняття чернечого постригу. Останнє передбачало зокрема віковий ценз: не молодше 40 років, що, імовірно, було продиктовано метою зменшити монастирські витрати [17, с. 10].

1764 р. на території Центральної Росії розпочалась секуляризація монастирських володінь із розподілом обителів на класи і штати. Ця подія, за визначенням В. Зверинського, "відкрила для монастирів нову еру" і започаткувала новий період в розвитку жіночого чернецтва [5, с. 10].

У кінці XVIII ст. Лівобережна Україна була частиною Російської імперії. На неї поширювалась більшість російських указів, однак проведення секуляризаційної реформи відбулось тут на 22 роки пізніше. Їй передувало багато адміністративних заходів, зокрема: ліквідація полкового устрою, утворення намісництв, проведення перепису, необхідність поставити на чолі Київської єпархії архієрея, який міг би пом'якшити можливе невдоволення духовенства [11, с. 51; 10, с. 302–304]. 1786 р. на основі секуляризаційної реформи Центральної Росії було видано два урядові укази, що започаткували процес секуляризації в Київському, Чернігівському та Новгород-Сіверському намісництвах Лівобережної України. Згідно з ними, монастирі Лівобережжя належало розподілити за класами із призначенням виплат за штатами [15, с. 574–576]. Такі заходи неминуче спричиняли значне зменшення кількості обителів. За нашими підрахунками, до секуляризаційної реформи у трьох намісництвах нараховувалось 19 жіночих обителів: у Київському намісництві – 5, у Чернігівському – 4, у Новгород-Сіверському – 10. Після секуляризації їх залишилось усього 6, найбільше – у Київському намісництві.

Аналіз джерел і літератури. В українській історіографії питання впливу секуляризаційної реформи на становище жіночого чернецтва Київського намісництва, як і Лівобережної України, залишено поза увагою дослідників. Однак відзначимо багато, у яких автори звернули увагу на історію окремих жіночих обителів Києва XVIII ст. Серед них – дослідження М. Маліженовського [10], О. Крижановської [7], С. Соханя [19] тощо. Окремо варто наголосити на роботах, у яких висвітлені деякі аспекти існування жіночого чернецтва й монастирів у зазначений період: про економічне становище

жіночих обителів зокрема і вплив на них секуляризаційної реформи пише В. Мордвінцев [12], історико-архітектурний огляд київських монастирів знаходимо в роботі Т. Ласкаревської [8] тощо.

Для дослідження становища жіночого чернецтва Київського намісництва у 80-х рр. XVIII ст. – на початку XIX ст. використовувалися архівні матеріали Центрального державного історичного архіву в м. Київ й опубліковані джерела, серед яких – Повне зібрання законів Російської імперії (видання 1830) [15, 16], історико-статистичні дослідження О. Ратшина [18], В. Зверинського [5], Л. Денисова [4], описи намісництв та єпархій [21, 13].

Постановка завдання. Зміни, спричинені секуляризаційною реформою, не лише вплинули на становище монастирів і їхню кількість, а й заклали умови, визначили тенденції розвитку жіночих обителів на подальший період. Відповідно, вплинули на економіку, освіту, справу соціального служіння на Лівобережній Україні. Здійснюється спроба аналізу становища жіночих обителів Київського намісництва в контексті глибинних змін у житті чернецтва в кінці XVIII ст. загалом.

Основний виклад матеріалу. До 1786 р. у Київському намісництві існували п'ять жіночих монастирів: Золотоніський Благовіщенський (Зозулівський), Києво-Богословський (Йорданський Богословський), Києво-Флорівський Вознесенський, Козелецький Богословський, Миколаївський Йорданський. За секуляризаційною реформою 1786–1788 рр. їх залишилось чотири. Порівняємо ці цифри з іншими намісництвами: за реформою, із п'яти обителів Чернігівського намісництва залишилась функціонувати одна, із 10 обителів Новгород-Сіверського – теж одна. На відміну від інших, жіночі обителі Київського намісництва ввійшли до всіх трьох класів: до першого – Києво-Флорівський Вознесенський, до другого – Києво-Богословський, до третього – Козелецький Богословський і Золотоніський Благовіщенський. Щорічне жалування штатним монастирям було визначено так: першокласному Києво-Флорівському Вознесенському – 2409 руб. 80 к., другокласному Києво-Богословському – 675 руб. 80 к., третьокласним Козелецькому Богословському, Золотоніському Благовіщенському – по 525 руб. 60 к [16, с. 54–55]. Варто зазначити, що розмір виплат штатним жіночим монастирям Центральної Росії був меншим, ніж Лівобережної України. На нашу думку, різниця пов'язана з меншою кількістю обителів на Лівобережжі та проживанні в них більшої кількості насельниць.

Упродовж подальших після секуляризації років, на Лівобережжі ситуація з київськими монастирями зазнала змін. Києво-Флорівський Вознесенський монастир став єдиною жіночою обителлю Лівобережжя, зарахованою до першого класу. Варто зауважити, що принцип розподілу монастирів полягав в оцінці знатності й можливості монастиря [5, с. 10]. За цими параметрами Флорівська обитель справді виділялась із-поміж інших. Насельниці монастиря були переважно аристократками: у XVII–XVIII ст. його ігуменями ставали зокрема Калісфена (княжна Милославська), Пульхерія (княгиня Шаховська). Під час проведення секуляризаційної реформи ігуменею обителі з 6 січня 1786 р. до 3 січня 1801 р. була монахиня Августа (Апраксина) – світське ім'я графиня Анна Павлівна, княжна Ягужинська [10, с. 85]. Її насельницею була дружина опального князя І. О. Долгорукого – княгиня Наталія Долгорукова. Монастирі з переважанням такого соціального складу були заможнішими за інші, адже вступний внесок їхніх послушниць був соліднішим, а пожертви парафіян – щедрішими [4, с. 671].

Економічне становище монастиря впродовж XVIII ст. визначали не лише пожертви насельниць-аристократок і благодійників. 1710 р. або 1712 р. внаслідок будівництва арсеналу навпроти Києво-Печерської лаври, із Флорівською обителлю було об'єднано Вознесенський монастир, який вважався одним із найбільш заможних у Києві [7, с. 8]. Флорівському монастирю перейшло все численне майно закритої обителі. Окрім цього, йому належали чотири великих винокурних заводи, більше десятка шинків, а також села: Ходосівка, Підгірці, Великі Дмитровичі, Малі Дмитровичі, Велика Бугаївка, Ханбеково [7, с. 86]. Кількість залежних селян (чол. ст.), за підрахунками В. Мордвінцева, станом на 1785 р. становила 3907 осіб. Для порівняння зазначимо, що решті жіночих монастирів Лівобережної України належало не більше тисячі залежних селян – найбільша кількість (855) нараховувалась у П'ятницького монастиря (Чернігівське намісництво). Деякі обителі не мали навіть сотні селян [12, с. 509, 521–522]. Хоч активна господарська діяльність і давала змогу великому монастирю повною мірою покривати всі необхідні витрати, усе ж, за оцінкою Н. Маліженовського, через це відбувалось "обмирщення" чернецтва. Зокрема відомо, що домінуючий економіко-господарський напрямок у діяльності монастиря відобразився в багатьох судових позовах [7, с. 86].

До секуляризаційної реформи 1786 р. у монастирі нараховувалось три церкви: соборна на честь Вознесіння, Трапезна та лікарняна на честь Воскресіння Христового. Усі будівлі монастиря, включно з чернечими келіями, були дерев'яними [13, с. 37, 49]. По периметру обитель була огорожена кам'яним парканом, з боку гори – дерев'яним. Факт того, що для зведення паркану було використано камінь, свідчить про високий статус і значні статки монастиря. Відомо, що жіночі обителі Лівобережної України мали або дерев'яну огорожу (зокрема Києво-Богословський монастир) [14, с. 38], або не мали її взагалі (наприклад, у Ніжинському монастирі вона була зведена вже у середині XIX ст.) [21, с. 8]. Усього у монастирі до введення штатів проживали 184 насельниці (із послушницями включно) – ця кількість є найбільшою з-поміж жіночих обителей Лівобережної України станом на 1780-ті рр. [13, с. 49].

Секуляризаційна реформа 1786–1788 рр. позбавила монастир прибутку з маєтностей, а монастирські вотчи-

ни з селянами перейшли до державної казни. Однак за обителлю було збережено водняні млини в селах Ходосівка та Хайникове, рибні озера, покіс і 14 косарів [10, с. 87]. У вересні 1788 р. Казенні палати намісництва почали розгляд питання про надання штатним монастирям присадибних ділянок після отримання описів монастирського майна. Так, відомо і про нові володіння Києво-Флорівського монастиря: подвір'я, город, сінокіс у хуторі Лепицькому, що розміщувався за три верстви від Києва [12, с. 303].

Проте коштів, що виділялись монастирю, не вистачало і на звичайні, і на особливі господарські потреби: так, станом на 1786 р. витрат потребували покрівлі Вознесенської та Трапезної церков, дзвіниця, а також огорожі, які перебували в аварійному стані. За свідченнями М. Маліженовського, кам'яний паркан був зруйнований у багатьох місцях, а дерев'яний згнив. Відзначалась велика частота обвалів із гори, від чого страждали монастирські будівлі. 1790 р. ігуменя Августа звернулася до Київської казенної палати з проханням про видачу коштів на ремонт об'єктів, що його потребували. Спеціальна комісія оцінила роботи мінімум у 1300 руб., а кошти були надані лише у 1796 р. Кінець XVIII – початок XIX ст. в обителі був позначений багатьма реставраційними й ремонтними роботами. 1801 р. за ігумені Марії-Магдалини було оновлено настінні розписи у Вознесенській церкві. Згодом, стараннями ігумені Пульхерії, було встановлено нову дерев'яну огорожу, вирито колодязь, відремонтовано Трапезну церкву й ігуменський будинок. Капітального ремонту потребували також чернечі келії, що теж потребувало значних коштів. Ігуменя Пульхерія провела збір "доброхотних" подаянь, унаслідок чого на ремонт зібрали 1800 руб. Однак у 1811 р. унаслідок пожежі згоріли всі чернечі келії Вознесенської церкви, зазнала пошкоджень і Трапезна. Завдяки старанням ігумені, у 1812 р. державою були надані кошти на відбудову монастиря [10, с. 89].

Якщо Києво-Флорівська обитель не лише залишалась на своєму місці з максимально можливою фінансовою підтримкою держави за штатами, а й поволі почала пристосовуватись до життя в нових умовах, то історія другокласного Києво-Богословського (Йорданського Богословського) монастиря склалась інакше. Упродовж 1712–1718 рр., через невпорядкованість свого приміщення, монастир тимчасово розташовувався на території Йорданського монастиря, що призвело до висування помилкових гіпотез стосовно об'єднання цих двох монастирів. Проте документальні згадки про будівництво огорожі навколо монастиря після пожежі 1718 р. дають підстави стверджувати, що Богословська обитель усе ж існувала окремо від Йорданського дівочого монастиря. Свідченням його фінансової незалежності може слугувати факт відбудови своєї церкви на честь Іоанна Богослова та келій, а також документи про участь монастиря в судових справах з іншими монастирями щодо земельних суперечок [19, с. 90]. Економічне становище обителі визначали належність їй с. Керничі, а також 87 залежних селян (станом на 1785 р.) [12, с. 521]. Зауважимо однак, що капітальні ремонтні роботи, які потребували тисяч рублів, були надто дорогими для скарбниці монастиря [1]. Відомо про дві церкви: соборну на честь святого Апостола Іоанна Богослова й теплу трапезну на честь святих праведних Захарія та Єлизавети. Усі монастирські споруди, включно з 55 чернечими келіями, були дерев'яними [13, с. 37–38]. Усього в Богословській

обителі проживало 126 насельниць (із послушницями включно). Варто зазначити, що ця кількість є доволі великою для жіночих монастирів.

На утримання монастиря після секуляризації 1786 р. було асигновано 675,8 руб. щорічно, однак ці кошти могли задовольнити лише звичайні господарські потреби. За словами ігумені Памфії, порівняно з минулим статусом, монастир жив "...по совершенному убожеству своему...". Як і Флорівська, Богословська обитель мала проблему пошкодження церковних і монастирських будівель, для ремонту яких була необхідна велика сума грошей. Цю проблему ігуменя монастиря намагалась розв'язати ще до секуляризаційної реформи. Із "Підношення Богословського монастиря ігумені Памфії до Колегії економії" відомо, що ще в кінці 1760-х – на початку 1770-х рр. була здійснена спроба розв'язання цієї проблеми проведенням ремонтних робіт і укріпленням гори біля монастиря [2]. Зрештою, у 1790 р. Богословський дівочий монастир був перенесений на місце закритого у 1787 р. чоловічого Золотоніського Красногірського монастиря, де продовжив існування під назвою Красногірського Богословського монастиря [19, с. 95]. Припускаємо, що таке рішення ухвалили з огляду на недоцільність ремонтних робіт і небезпечний стан гори біля обителі.

Проте, як і в Центральній Росії, зарахування до класів не гарантувало можливості подальшого функціонування монастирів. Таку долю розділили третьокласні жіночі обителі Київського намісництва. Козелецький Богословський монастир розташовувався у передмісті ("на форштадті") Козельця. У першій половині XVIII ст. він був на вершині розквіту, коли участь у його матеріальному забезпеченні брали київські полковники, службовці військової канцелярії й інші меценати [14, с. 72]. Так, Іларіон Піроцький у 1732 р. пожертвував монастирю 1500 руб., а Зиновій Борсук у 1774 р. – ризи для священників. Дві церкви монастиря, на честь святителя Іоанна Богослова (1732) і Трапезна Святих отців Онуфрія і Петра Афонського (1739), також були збудовані за кошти благодійників [4, с. 56–57]. Варто згадати і про пожертви імператриць: відомо, що під час поїздки до Києва, Козелецькій обителі Єлизавета Петрівна подарувала 1000 руб. [3, с. 12], а також, проїжджаючи повз Козелець, Катерина II "одарила рублем" черниці [14, с. 72]. Станом на 1785 р., Богословському монастирю належало тільки четверо залежних селян. Для порівняння зазначимо, що Золотоніському Благовіщенському монастирю, який за шатами 1786 р. теж увійшов до 3 класу, належало 75 селян [12, с. 521]. До секуляризаційної реформи в обителі проживало 27 насельниць, опісля їх залишилось 25. 1808 р. Козелецький Богословський монастир було ліквідовано, а його насельниці переведені до Новомлинського Кербутовського монастиря, що на той час належав Новгород-Сіверському намісництву.

Останньою третьокласною обителлю Київського намісництва була Золотоніська Благовіщенська. Монастир не був заможним: щорічний його прибуток складав дещо більше 100 руб., зокрема в 1782 р. він становив 167 руб. 78 к. Відомо, що багато монастирських витрат покривали пожертви благодійників: в "Описі Київського намісництва..." згадуються священницький богослужбовий одяг і церковне начиння, що були придбані за рахунок подаянь "доброхотних людей" [13, с. 85]. Станом на 1785 р., обителі належали 75 залежних селян [12,

с. 521]. У монастирі розташовувались дві церкви: Благовіщення Божої Матері, трапезна на честь перенесення мощів святителя Іоанна Золотоуста. По периметру обитель була огорожена дерев'яним парканом, що знову ж свідчить про її невеликі статки [13, с. 56]. До секуляризації в ній мешкали 52 насельниці, станом на 1787 р. їхня кількість зменшилась до 48 [13, с. 234]. 1789 р. монастир було закрито, а черниці переселено до Золотоніського Красногірського монастиря. Припускаємо, що причиною закриття третьокласних монастирів і переселення черниць стала нерентабельність виділення коштів на їхнє утримання, зокрема через невелику кількість насельниць.

Доля жіночих обителей Київського намісництва, що не увійшли до класів, була визначена по-різному. Секуляризаційна реформа передбачала виділення в кожному намісництві по одному чоловічому й жіночому монастирю для "утримання бідних, скалічених і нижніх чинів, що вимагають догляду" [11, с. 57]. В інших монастирях належало створити парафіяльні церкви, відкрити народні школи і притулки, або зовсім закрити.

Унаслідок секуляризаційної реформи поза штатами залишились більше 510 черниць. За свідченнями Митрополита Київського Самуїла, їм спершу "жити не було де і харчуватись не було чим" [20, с. 330]. Первісно передбачалось щорічно виділяти кошти на утримання тільки настоятельниць монастирів (від 50 до 70 руб.), але вже з липня 1786 р. належало здійснювати виплати і простому чернецтву: жалування становило 10 руб. щорічно для кожної черниці (ієромонахам та ієродияконам належало виплачувати по 13 руб., простим ченцям – по 8 руб.). Сума повинна була скорочуватися зі зменшення кількості насельниць. Також, із метою поступового скорочення заштатного чернецтва, було заборонено здійснення нових пострігів і прийняття людей до монастирів [15, с. 631–634].

Уже у 1786 р. з'явилися і монастирі для заштатних черниць. У кожній єпархії належало виділити по одній обителі, які, зі зменшення кількості насельниць, належало перетворити на парафіяльні храми. Таким монастирям планувалось щорічно здійснювати виплати із прибутку від сіл, раніше закріплених за архієрейськими будинками й іншими обителями. Так, відомо, що в Київській єпархії монастирем для заштатних черниць став Йорданський Миколаївський [11, с. 57]. Формально обитель була закрита, але черниці залишились у ньому доживати свого віку [6, с. 162]. Із монастирських документів дізнаємося про зусилля ігумені Йорданського монастиря Таїси в 1768 р. відновити монастирську земельну власність. Відомості про це отримуємо з вивчення Київського магістрату, що регламентує закріплення та визначення межі монастирських ґрунтів. Зокрема, про "пляц" на Подолі, на території якого коштом монастиря був збудований палац і різні споруди, які здавались в оренду, і з якого монастир отримував "куничні" [19, с. 94]. Йорданська обитель проіснувала на старому місці до 1803 р., коли була остаточно ліквідована з перетворенням монастирської церкви на парафіяльну.

Висновки. Секуляризаційна реформа на Лівобережній Україні 1786–1788 рр. призвела до закриття 13 із 19 жіночих монастирів. Із-поміж трьох намісництв у Київському їх залишилось найбільше – чотири: Золотоніський Благовіщенський (Зозулівський), Києво-Богословський (Йорданський Богословський), Києво-Флорівський Вознесенський, Козелецький Богословський. На поча-

ток XIX ст. статус цих обителів зазнав змін: самостійно як штатна залишилась функціонувати Києво-Флорівська Вознесенська, яка продовжувала приваблювати прочан і нових насельниць з усієї Російської імперії. На нашу думку, саме їхні жертви значною мірою поліпшили матеріальне становище монастиря. Уже після реформи в ньому розпочались ремонтні та реставраційні роботи. Натомість, історія другокласного Києво-Богословського монастиря продовжувалась уже поблизу м. Золотоноша під назвою Красногірського Богословського. Припускаємо, що причиною перенесення обителі стала недоцільність ремонтних робіт, зокрема у зв'язку з постійною небезпекою зсувів і обвалів гори. Зарахування до класів за реформою не гарантувало обителям подальшого функціонування. Зокрема, третьокласні жіночі монастирі Київського намісництва – Козелецький Богословський і Золотоніський Благовіщенський – припинили існування в 1808 р. і 1789 р. відповідно. Вірогідною причиною закриття третьокласних монастирів і переселення черниць стала нерентабельність виділення коштів на їхнє утримання, зокрема через невелику кількість насельниць. Натомість, Йорданська Миколаївська обитель, що не ввійшла до жодного з класів, стала монастирем для проживання заштатних черниць.

Список використаних джерел

1. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (ЦДІАК), ф. 59, оп. 1, спр. 5458, арк. 1–2.
2. ЦДІАК, ф. 59, оп. 1, спр. 5740, арк. 1–7.
3. Архивные отрывки для истории Черниговской епархии // Черниговские епархиальные известия. – 1887. – №1. – С. 9–19.
4. Денисов Л. Православные монастыри Российской империи / Л. Денисов. – Москва: Издание А. Д. Ступина, 1908. – 996 с.
5. Зверинский В. Материал для историко-топографического исследования о православных монастырях в Российской империи. / В. Зверинский. – Санкт-Петербург: Тип. В. Безобразова, 1890. – Т. 1. – 294 с.
6. Козюба В. Миколаївський Йорданський монастир у Києві (етапи історії) / В. Козюба, О. Попельницька // Сакральні споруди у житті суспільства: історія і сьогодення. Матеріали Другої міжнародної науково-практичної конференції "Софійські читання", 27–28 листопада 2005 р., м. Київ. – Київ, 2004. – С. 158–164.
7. Крижановська О. Києво-Флорівський (Вознесенський) жіночий монастир в документах та матеріалах XVI – початку XX ст. / О. Крижановська. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2001. – 98 с.
8. Ласкаревська Т. Київські жіночі монастирі XVII–XVIII ст.: Історико-архітектурне дослідження / Т. Ласкаревська // Художня культура. Актуальні проблеми. – 2008. – Вип. 5. – С. 277–302.
9. Ласкаревська Т. Втрачена пам'ятка української культури (Києво-Вознесенський монастир XVII–XVIII ст. у Печерському містечку) / Т. Ласкаревська // Художня культура. Актуальні проблеми. – 2007. – Вип. 4. – С. 671–681.
10. Малиженевский Н. Киевский женский Флоровский (Вознесенский) монастырь / Н. Малиженевский. – Киев: Феникс, 2010. – 360 с.
11. Мордвинцев В. Російське самодержавство і українська православна церква в кінці XVII –XVIII ст.: навч. посіб. / В. Мордвинцев. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 1997. – 96 с.
12. Мордвинцев В. Церковно-вотчинное хозяйство и секуляризационная реформа на Левобережной Украине в XVIII в.: дис. д-ра ист. наук / В. Мордвинцев. – Киев, 1999. – 579 с.
13. Описи Київського намісництва 70–80-х років XVIII ст.: Описово-статистичні джерела / Упоряд. Г. В. Болотова та ін. – Київ: Наукова думка, 1989. – 392 с.
14. Панько С. Козелецький Богословський дівочий монастир / С. Панько. // Сіверянський літопис. – 2018. – №5. – С. 71–74.
15. Полное собрание законов Российской империи. [Собрание 1-е. С. 1649 по 12 декабря 1825 г.]. – Санкт-Петербург.: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. канцелярии. – Т. 22: 1784–1788 : [№ 15902–16738]. – 1168, [10] с., [2] л. табл.
16. Полное собрание законов Российской империи. [Собрание 1-е. С. 1649 по 12 декабря 1825 г.]. – Санкт-Петербург: Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е.И.В. канцелярии. – Т. 44, ч. 2 : Книга штатов, отд-ние 3-е и 4-е. – 1830. – 1172 с.
17. Полянцева А. Предпосылки секуляризационной реформы в Российской империи / А. Полянцева // Научный журнал КубГАУ. – 2016. – № 118. – С. 1–12.

18. Ратшин А. Полное собрание исторических сведений о всех бывших в древности и ныне существующих монастырях и примечательных церквях в России / А. Ратшин. – Москва: в Университетской типографии, 1852. – 564 с.

19. Сохань С. Київський Богословський та Йорданський дівочі монастирі XVI-XVIII ст.: сплетіння долі в історичному просторі / С. Сохань // Рукописна та книжкова спадщина України. – 2009. – № 13. – С. 79–98.

20. Терновский Ф. А. Излишние малороссийские монахи конца XVIII ст., каких они были качеств и как доживали свой век / Ф. А. Терновский // Киевская старина. – 1882. – № 5. – С. 329–334.

21. Филарет (Гумилевский). Историко-статистическое описание Черниговской епархии. – Чернигов: Черниговская земская типография, 1874. – Кн. 5. – 443 с.

References

1. Central State Historical Archive in Kyiv, Ukraine, fund 59, list 1, file 5458, sheets 1-2.
2. Central State Historical Archive in Kyiv, Ukraine, fund 59, list 1, file 5740, sheets 1-7.
3. Archival excerpts for the history of the Chernigov diocese. (1887). *Chernigov diocesan news*, 1, 9-19. [In Russian].
4. Denisov L. (1908). *Orthodox monasteries of the Russian Empire*. Moscow: Publisher A. D. Stupin. [In Russian].
5. Zverinskiy, V. (1890). *Material for historical and topographical research on Orthodox monasteries in the Russian Empire. Vol. 1: Transformation of old and establishment of new monasteries from 1764 to July, 1, 1795*. St. Petersburg: V. Bezobrazov Publishing. [In Russian].
6. Kozyuba, V. & Popelnitska, O. (2004). Mykolaivsky Jordanian Monastery of Kyiv (stages of history). Sacral buildings at the life of the society: history and life. In *Proceedings of the International Scientific Conference "Sofia Readings", November 2005*. Kyiv: [s. n.]. Pp. 158-164. [In Ukrainian].
7. Kryzhanovska, O. (2001). *Kyiv-Florivsky (Voznesensky) monastery in documents and materials of the 16th – early 20th centuries*. Kyiv: Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. [In Ukrainian].
8. Laskarevska, T. (2008). Kyiv convents of the 17th – 18th centuries: Historical and architectural research. *Art culture. Actual problems*, 5, 277-302. [In Ukrainian].
9. Laskarevska, T. (2007). The lost monument of Ukrainian culture (Kyiv-Voznesensky monastery in the 17th – 18th centuries in the Pechersk town). *Art culture. Actual problems*, 4, 671-681. [In Ukrainian].
10. Malizhenovskiy, N. (2010). *Kyiv Florovskiy (Voznesenskiy) convent*. Kyiv: Phoenix. [In Russian].
11. Mordvintsev, V. (1997). *Russian autocracy and the Ukrainian Orthodox Church in the late 17th – 18th centuries*. Kyiv: Kyiv University. [In Ukrainian].
12. Mordvintsev, V. (1999). *Church patrimonial economy and secularization reform in the Left-Bank Ukraine in the 18th century*. Unpublished thesis (Dr. habil. History), Taras Shevchenko National University of Kyiv. [In Russian].
13. Bolotova, G. et al. (Eds.). (1989). *Descriptions of the Kyiv governorate of the 1770-1780's*. Kyiv: Scientific Thought. [In Ukrainian].
14. Panko, S. (2018). *Kozeletsky Bogoslovskiy convent. Siveriansky litopys*, 5, 71-74. [In Ukrainian].
15. *Complete collection of laws of the Russian Empire, since 1649. Collection 1. Vol. 16. From 1762 to 1765*. (1830). St. Petersburg: In the printing house of the Second Branch of His Own Imperial Majesty's Chancery. [In Russian].
16. *Complete collection of laws of the Russian Empire, since 1649. Collection 1. Vol. 44. Part 2. Book of states, part 3 and 4*. (1830). St. Petersburg: In the printing house of the Second Branch of His Own Imperial Majesty's Chancery. [In Russian].
17. Polyantseva, A. (2016). Prerequisites for the secularization reform in the Russian Empire. *Scientific journal of Kuban State Agrarian University*, 118, 1-12. [In Russian].
18. Ratshin, A. (1852). A complete collection of historical information about all the monasteries and notable churches in Russia that were in antiquity and now exist. Moscow: University Press. [In Russian].
19. Sokhan, S. (2009). Kyiv Theological and Jordanian convents of the 16th – 18th centuries: plexus of the valleys in the historical space. *Manuscript and Book Heritage of Ukraine*, 13, 79-98. [In Ukrainian].
20. Ternovsky, F. (1882). Superfluous Malorussian monks of the 18th century, what qualities they were and how they lived out their days. *Kyiv Antiquity*, 5, 329-334. [In Russian].
21. Filaret (Gumilevsky). (1874). *Historical and statistical description of the Chernigov diocese. Book 4-5. Provincial city of Chernigov. Counties: Chernigov, Kozeletsky, Surazhsky, Krolevetsky and Ostersky*. Chernigov: Chernigov zemstvo printing house. [In Russian].

Надійшла до редколегії 21.09.21

V. Mordvintsev, Dr. Habil. (History), Professor,
I. Irchak, Master's student
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE STATE OF THE CONVENTS OF THE KYIV VICEREGENCY IN THE CONTEXT OF THE SECULARIZATION REFORM OF 1786–1788

The article deals with the changes that happened to convents of the Kyiv viceregency during the period of 1786 – early 19th century caused by the secularization reform.

The authors engaged archival materials, collections of legislative acts, statistical information and previous scientific researches, which allowed comparing and analyzing the characteristics of 5 monasteries of the Kyiv viceregency before and after the reform of 1786–1788.

Particular attention is paid to the economic state: methods of earning income before and after secularization, the number of nuns and dependent peasants, the established amount of emolument were described. The article mentions the difficulties faced by the monasteries that remained after the reform and the reasons for their closure and resettlement. It was found that frequent problems for the monasteries were the emergency condition of the buildings, the lack of money for repair work and the unprofitability of keeping a small number of nuns in different monasteries.

Attention is drawn to the position of nuns of closed convents: the establishment of special monasteries (in the Kyiv governorate it was Jordanskiy Mykolaivskiy convent) and ways of earning additional income, the establishment of payments from the treasury were mentioned. The characteristics of the Florivskiy convent, which was the only first-class convent in the Kyiv viceregency and one of the two monasteries left at the beginning of the 19th century, are given.

The authors concluded that one of the main reasons that could improve the financial situation of the monastery was its authority in the Russian Empire, ability to attract new pilgrims and donations.

Key words: Left Bank Ukraine, monasteries, female monkhood, Kyiv, secularization, gender history.